

Дорошенка, Миколу Дятленка, Івана Іванченка, Павла Ключину, Олексія Кустенка, Віктора Лазню, Юрія Лисенка, Григорія Нудьгу, Павла Охріменка, Олексія Палажченка, Володимира П'янкова, Пилипа Рудя, Олексія Столбіна, Олексю Ющенка.

⁸⁴ Йдеться про І. Вільде, І. Івасюка, С. Ротару, О. Приходько, Г. Шевченка та ін.

УДК 069(477)(09)+929(477):069 Рудинський

Леся Івашук,
молодший наук. співробітник НБУВ

МИХАЙЛО ЯКОВИЧ РУДИНСЬКИЙ (1887–1958) ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ СПРАВИ

У статті висвітлюється діяльність Михайла Яковича Рудинського, співробітника Кабінету-музею антропології та етнології ім. Ф. Вовка Всеукраїнської академії наук, видатного українського археолога та музейного працівника.

У 20–30-х роках під егідою ВУАН організовувались науково-дослідні установи, де самовіддано працювали дослідники. Вони зробили великий внесок у науку, зокрема йдеться про діяльність співробітників Кабінету-музею антропології та етнології ім. Ф. К. Вовка, названого на честь видатного археолога, який залишив свій безцінний спадок Україні.

29 березня 1921 р. було ухвалено заснувати при УАН у безпосередньому віданні Спільного зібрання Музей (а пізніше й Кабінет) антропології та етнології ім. Ф. К. Вовка і надіслати до НКО УСРР додатковий кошторис на музей, а також одногосно обрано учня прославленого професора Ф. К. Вовка – О. Г. Алешо – керівником науково-дослідного закладу, А. З. Носова та А. І. Онищука – його постійними співробітниками [2, арк. 1, 2].

3 листопада 1924 р. на засіданні Спільного зібрання ВУАН М. Я. Рудинського затверджено постійним нештатним співробітником Кабінету антропології та етнології ім. Ф. К. Вовка [3, арк. 1]. Тільки 1 жовтня 1929 р. його було переведено за конкурсом у штатні наукові співробітники [1, с. 225, 226, 228]. Внесок цього науковця у академічну музейну справу й досі не оцінений належним чином.

Михайло Якович Рудинський (2 (14 або 27).10.1887–23.06.1958) – український археолог, доктор історичних наук, старший науковий співробітник Кабінету-музею антропології та етнології при ВУАН. Народився в м. Охтирка Харківської губернії (зараз – Сумська область) в сім'ї земського лікаря, брат Євгенії Яківни Рудинської (завідуючої Музеєм діячів науки та мистецтва при ВУАН). В 1905 р. закінчив Охтирську гімназію, вступив до Петербургського історико-філологічного інституту, де навчався до 1907 р., потім перейшов на історико-філологічний факультет Харківського університету, який закінчив у 1910 р.

1910–1911 рр. – служив у жіночій гімназії в Путивлі. Згодом переведений в Переяславську чоловічу гімназію. 1912–1915 рр. – служба в Комунальному училищі Хорошилової в Києві, в 1915–1917 рр. – служба в Комунальному училищі у С.-Петербурзі.

Після революції повернувся на Україну та був призначений з серпня 1917 р. завідуючим Педагогічним бюро Полтавської губернської земської управи, де працював до його закриття після приходу більшовиків (початок 1919 р.). Одночасно обіймав посаду секретаря в Українському науковому товаристві дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині, заснованому в кінці 1918 р. за ініціативи Археологічного музею Полтавського губернського земства в особі Вадима Михайловича Щербаківського, де він був головою.

Збереження історико-культурних цінностей, пам'яток, формування музейних збірок захоплює М. Я. Рудинського, не залишаючи часу ні на особисте життя, ні на можливість використати кон'юнктуру у просуванні по службі. 1919 року молодий вчений створює картинну галерею – Галерею мистецтв губернського музею (попередника Полтавського художнього музею), бере участь у формуванні Полтавського архіву, майбутньої обласної бібліотеки. Саме в цей час і з'являється його перша книга, що увібрала в себе як протиріччя епохи, так і необхідність пристосування для користі справи до частих змін влади.

У другій половині 1920 р. М. Я. Рудинський був активним учасником будівництва Центрального Пролетарського музею Полтавщини (тепер – Полтавський краєзнавчий музей). Влітку 1921 р. ним була організована експедиція з вивчення історії, археології, народної творчості та мови до м. Яресек на Миргородщині, а також околиць Полтави. У 1922 р. – велика екскурсія по Кременчужчині.

Наприкінці літа 1920 р. у Полтаві почались масові арешти інтелігенції, зокрема вчителів та музейників. Тож 1921 р. Михайло Якович був заарештований разом зі своїми двома сестрами, які викладали в Полтавській гімназії ім. Котляревського, Полтавською Губ. ЧК за звинуваченням у контрреволюційній діяльності. Провівши під слідством три місяці, вони були звільнені за недостатністю доказів.

З другої половини 1922 р. Рудинський призначений директором музею, яким керував до свого від'їзду до Києва в серпні 1925 р. Його запрошують до Лаврського музейного містечка у Києві, історичного музею. 1924 р. він обирається вченим секретарем Всеукраїнського археологічного комітету (ВУАК) Всеукраїнської Академії наук і до 1928 р. очолює наукову діяльність у галузі стародавньої історії та археології в республіці. Протягом

1928–1933 рр. він працює науковцем Кабінету антропології ВУАН, проводячи чи не наймасштабніші на Україні польові археологічні дослідження на терені вивчення пам'яток кам'яного та бронзового віку, організовує діяльність Дніпробудівської експедиції Наркомосвіти України.

ВУАК на той час складався з комісії із трьох академіків, у президіум входили О. П. Новицький та Д. М. Щербаківський. Його робота нічим не відрізнялася від загальноакадемічної. Дійсними членами вибирались вчені двох галузей – археології та історії України. Основним завданням комітету за цей період була боротьба із чорною археологією та аматорськими розкопками, – науковці прагнули ввести археологічні дослідження в рамки законності. ВУАК порушив клопотання в Наркомпросі про притягнення до членства видатних європейських археологів, які вивчали українські древності та провадили на території України розкопки. Комітет одержав санкцію на запрошення в члени Юнуса Айлію, проф. А. М. Тальгрена (фінни), Тюре Арне (швед) і Макса Еберта (німець). Була невдала спроба залучити до питання щодо реставрації Софійського собору Шарля Діля (Париж) як фахівця візантійського мистецтва.

Михайло Якович також працював (з другої половини 1926 р. і до початку 1927 р.) у Всеукраїнському історичному музеї ім. Шевченка, звідки звільнився внаслідок скандалу в зв'язку зі смертю В. М. Щербаківського.

У 1927 р. він був запрошений як дійсний член на Кафедру антропології та географії при Харківському науково-дослідному відділі, яку в 1930 р. було реорганізовано в Український інститут матеріальної культури, де Михайла Яковича було призначено професором до травня 1932 р., коли він вийшов з його складу внаслідок скорочення штатів.

1931 р. унаслідок проведеної виставки експонатів з Мізинської археологічної стоянки вийшла невелика збірка «Мізин І. Визначніші серії кістяних виробів Мізинської палеолітичної стації в освітленні Федора Вовка» за редакцією М. Я. Рудинського. Вона містила нотатки, точніше – картки зібраних матеріалів Ф. Вовка до кістяних виробів Мізинської палеолітичної станції, таблиці та пояснення до таблиць українською та французькою мовами; до видання було додано короткий провідник до виставки з окремою пагінацією «Мізинська палеолітична стація й нові палеолітичні знахідки на території УСРР» теж двома мовами [4, с. 1–6, 9–26, 27–35].

Після реорганізації ВУАН було порушено питання про централізацію академічних наук, виникла проблема: куди саме направити Кабінет-музей з його відділами фізичної антропології та передісторії (палеоетнології)? Звичайно, потрібно було увійти в цикл історичних наук. Проте ні директор

кабінету А. З. Носов, ані М. Я. Рудинський цього не хотіли. Михайло Якович наполягав на передісторичних знаннях, а Анатолій Зіновійович розглядав антропологію як природничо-історичну науку. Нарешті доля Кабінету-музею була вирішена: він увійшов до складу реорганізованого Інституту матеріальної культури при ВУАН, точніше АН УРСР у кінці 1933 р. [5, арк. 21]. М. Я. Рудинського було призначено керівником відділу докласового суспільства в Кабінеті антропології та етнології. Він брав активну участь в археологічних розкопках Мізина, Пушкарях на Чернігівщині, Білій Церкві на Київщині та Новгород-Сіверському, а також на Могилевщині (Поділля), здійснював екскурсії на Кам'янець-Подільщину. Автор багатьох праць, найвидатніші з яких пов'язані з діяльністю Кабінету, друкувався в «Антропології» (науковий доробок «Мізин» для 3-го тому, стаття для 4-го тому).

Другий арешт М. Я. Рудинського відбувся у березні 1934 р. Причиною послугувала участь вченого в нібито підпільній націоналістичній організації, яка складалася зі співробітників Академії В. О. Гериновича, Є. Д. Сташевського (заарештований і загинув під час допиту 26 липня 1938 р.), М. О. Драй-Хмари (заарештований у 1933 р., помер у 1939 р.), С. Ю. Гасвського (заарештований в 1933 р. та висланий до Середньої Азії), Б. Д. Грінченка, М. І. Ясинського, А. З. Носова, К. В. Квітки (керівник Кабінету музичної етнографії ВУАН, був заарештований у 1933 та 1934 рр., засланий до Середньої Азії), О. Б. Курило (заарештована в 1937 р.). В уявну організацію владою також були зачислені П. П. Курінний (заарештований в 1933 р.), Д. М. Щербаківський (помер 1926 р.), К. В. Мощенко (архітектор реставраційних майстерень Музейного містечка), Ф. Л. Ернст (науковий співробітник Кабінету українського мистецтва ВУАН), М. О. Макаренко, В. Є. Козловська (науковий співробітник Археологічного комітету), В. М. Базилевич (науковий співробітник Краєвої інспектури охорони пам'яток культури), Є. Ю. Спаська (в 1934 р. репресована і заслана до Казахстану), М. І. Вязьмітіна, Д. І. Гордєєв та багато інших. Наукові доробки, які були надруковані, слугували доказом та були тавровані як самостійницькі. Це зокрема, брошура «Український портрет» Д. М. Щербаківського та Ф. Л. Ернста; монографія Ф. Л. Ернста «Нарбут»; статті Д. М. Щербаківського, М. О. Макаренка та Ф. Л. Ернста в журналі «Україна» за редакцією М. С. Грушевського; провідник по Всеукраїнському музеєві; некролог Антоновича В. Козловської; брошура М. О. Макаренка «Український орнамент»; «Провідник по Києву» – колективна праця П. П. Курінного, М. Я. Рудинського за редакцією Ф. Л. Ернста. Низка семінарів, проведених при Всеукраїнському історичному музеї, Кафедри

мистецтвознавства та Кабінеті антропології ВУАН були оголошені як «таємне вербування» молоді.

Унаслідок численних обвинувачень М. Я. Рудинський був засуджений до трьох років заслання в Північний край з 14 березня 1934 р. Лісопал за Котласом, контора облспоживспілки та обласний музей у Вологді були його місцем роботи до 1944 р. Та М. Я. Рудинський не полишає наукової та пам'яткоохоронної діяльності. 1944 р. вчений повертається на Україну, де займає посаду вченого секретаря Інституту археології АН УРСР в Києві. 1948 р. М. Я. Рудинському присвоєна наукова ступінь доктора історичних наук, у 1950-х рр. Михайло Якович очолював відділ первісної археології цього ж інституту. Помер він 23 червня 1958 р., похований на центральній алеї Байкового кладовища в Києві, де над могилою стоїть скромна гранітна стела з написом: «Михайло Рудинський – археолог». Реабілітований посмертно 22 червня 1989 р. [5, арк. 6, 7, 8, 11–19, 35].

Основні наукові праці М. Я. Рудинського

1. *Рудинський, М. Я.* Архітектурне обличчя Полтави / М. Я. Рудинський. – П., 1919. – 35 с.
2. *Рудинський, М. Я.* Ясні зорі: Чит. для 2 і 3 років шк. початкових / М. Я. Рудинський. – П.
Ч. 2: Зима. – 1918. – 66 с.
Ч. 3: Весна. – 1918. – 56 с.
Ч. 4: Літо. – 1918. – 72 с.
3. *Рудинський, М. Я.* Зігфрід. Перша частина «Пісні про Ніблунгів» / М. Я. Рудинський / за рос. перекладом М. Кудряшова. – П., 1919. – 64 с.
4. *Рудинський, М. Я., Ярошенко, М.* / М. Я. Рудинський. – П., 1919. – 12 с.
5. *Рудинський, М. Я.* Матеріали до вивчення неолітичної доби сточища р. Ворскла. Станція в ур. Біла Гора під Полтавою / М. Я. Рудинський. – К.: УАН (Кабінет антропології та етнології ім. Хв. Вовка, відділ антропології та передісторії), 1926. – 15 с.
6. *Рудинський, М. Я.* Археологічні дослідження 1926 р. / М. Я. Рудинський. – К., 1926. – 41 с.
7. *Рудинський, М. Я.* З приводу годинника роботи Томірової в Картинній галереї Полтавського музею / М. Я. Рудинський // Українські музеї. – К.: видання Укрнауки, 1927. – С. 5.
8. *Мізин, І.* Визначніші серії кістяних виробів Мізинської палеолітичної стації в освітленні Ф. Вовка / за ред. М. Я. Рудинського. – К., 1931. – 11 с.
9. *Рудинський, М. Я.* Кам'яна Могила. (Корпус наскельних рисунків) / М. Я. Рудинський. – К.: Вид-во Акад. наук УРСР, 1961. – 141 с.
10. *Рудинський, М. Я.* Архітектурне обличчя Полтави / М. Я. Рудинський. – П.: Метоп, 1992. – 37 с. – 2 вид., репр.
11. *Рудинський, М. Я.* Про заснування в Полтаві педагогічного факультету

(1918 р.) / М. Я. Рудинський. – П., 1995. – 40 с. – (Препр. / Центр охорони та досліджень пам'яток археології Управління культури виконкому Полтавської обл. Ради нар. депутатів; № 5).

12. *Рудинський, М. Я.* Музей мистецтва: Коротенький провідник / С. І. Бочарова та ін. (передм. і комент.) / М. Я. Рудинський; Управління культури Полтавської облдержадміністрації та ін. – 2 вид., доп. – П.: Археологія, 2002. – 17 с. – (Полтавський художній музей. ЦОДПА).

Публікації про М. Я. Рудинського

1. Михайло Якович Рудинський (1887–1958) – археолог, музеєзнавець і пам'яткознавець: Бібліографічний покажчик / Полтавський краєзнавчий музей; уклад. О. Б. Супруненко, І. Г. Шовкопляс. – П., 1993. – 24 с.

2. Михайло Якович Рудинський (1887–1958): біобібліогр. покажчик / уклад. І. Г. Шовкопляс та ін.; Інститут археології НАН України та ін. – К.; П.: ВЦ «Археологія», 2001. – 31 с.: іл.

Список використаної літератури

1. Антропология. Річник кабінету антропології. 1929. – К.: Видання Кабінету антропології ім. Ф. Вовка ВУАН, 1930. – Ч. III. – 272 с.

2. IP НБУВ, ф. 1, № 26205, 2 арк.

3. IP НБУВ, ф. 1, № 26310, 1–1 зв. арк.

4. *Мізин, І.* Визначніші серії кістяних виробів Мізинської палеолітичної стації в освітленні Федора Вовка / за ред. М. Рудинського. – К. 1931. – 66 с. (з портретом Ф. Вовка).

5. ЦДАГО, ф. 263, оп. 1, № 65995, 46 арк.

Зміст

Розділ І. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ: ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ

Леонов В. Наглядная классификация для электронных библиотек	7
Петренко О. Проблеми трансформації та розвитку новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів дитячих бібліотек України	17
Сербін О. Еволюція схоластичної класифікації наук у рамках еманациї теологічного вчення	27
Березкіна В. Бібліографічні джерела зарубіжної україніки	35
Чупріна В. Організація МБА як інтегрованої частини обслуговування користувачів НБУВ	44
Яковенко О. Становлення та розвиток системи інформаційного забезпечення користувачів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського	56
Дем'янюк Л. Сучасний стан та основні тенденції розвитку бібліотечної справи в Ісламській Республіці Іран	84
Смык О. Основные направления пропаганды информационных ресурсов ЦНБ НАН Беларуси	96
Танатар Н. Імідж національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у пресі	104

Розділ II. ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЇ ТА РЕСУРСИ В НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Беліна Л., Голубєв Ю., Коновал Л. Комп'ютерні технології як невід'ємна складова інформаційно-бібліотечно-обслуговування користувачів наукової бібліотеки	117
Яременко Л. Документні ресурси архівного фонду НАН України в інтернет-середовищі: можливості використання та трансформації	127
Березовський О. Використання автоматизованих документно-інформаційних систем в Інституті архівознавства НБУВ (проблеми та перспективи)	139